

X 6,21 5

INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO
UNIVERZE V LJUBLJANI

O J S T R I C A

Ljubljana 1967

instit 67

Tema: Transformacija agrarnih področij in karta izrabe zemljišča
v Jugoslaviji

Sonda: K.o. O J S T R I C A

Nosilec sondne teme: dr. Jakob Medved

Sodelavec: prof.dr. Ivan Gams /Naravno geografske razmere k.o.
O j s t r i c e /

Tehnični sodelavec: Božena Antonič

K a z a l o

1. Predgovor	stran	1
2. Označba problema		2
3. Omejitev področja		3
4. NARAVNO GEOGRAFSKE RAZMERE K.O.OJSTRICE		
Geološke, reliefne in pedogeografske razmere		4
Razmestitev obdelovalne zemlje in vpliv podnebja		8
5. DRUŽBENO GEOGRAFSKI RAZVOJ		
Razvoj zemljiških kategorij in posestnih razmer		12
Razvoj prometnih sredstev in poti		14
Razvoj kmečkih domov		16
Razvoj splošne usmerjenosti izrabe zemljišča		16
Razvoj živinoreje		19
Razvoj kmetijske tehnike		20
Razvoj drobne samooskrbne domače obrti		21
Razvoj prebivalstva		22
6. DANAŠNJA SOCIALNO EKONOMSKA PODOBA K.O.OJSTRICE		
Struktura prebivalstva		23
Kulturno prosvetne razmere		25
Usmerjenost gospodarstva kot odraz socialno posest- nih razmer in strukture kmečke družine		25
MOŽNOSTI ZA NADALJNI RAZVOJ		27

S e z n a m p r i l o g

1. Izraba tal leta 1890
2. Izraba tal leta 1966
3. Izraba tal v delu k.o. Ojstrice /poljska metoda/
4. Izraba tal v delu k.o.Ojstrica /soc.geog.metoda/
5. Socialno posestne razmere in klasifikacija gospod.

Fotografije:

P r e d g o v o r

V okviru teme "Transformacija agrarnih področij in karta izrabe zemljišča v Jugoslaviji" smo za preučevanje sodobne transformacije agrarne pokrajine v Sloveniji med drugimi izbrali tudi k.o. Ojstrico. Predhodne študije o spreminjanju agrarnega gospodarstva na gorskih kmetijah v Pohorskem Podravju /Medved: Gorske kmetije v zahodnem delu mariborskega okraja, Spreminjanje agrarnega gospodarstva gorskih kmetij ob primeru Mežiške doline, Gams: Pohorsko Podravje/ nam dovoljujejo, da lahko vzamemo Ojstrico kot tipično predstavnico gorskih kmetij, ki po svojih naravno geografskih in družbeno geografskih značilnostih predstavlja velik del Pohorskega Podravja in s tem tudi dokajšnji del slovenskih gorskih kmetij. Raziskovalno delo je bilo opravljeno v letih 1965, 1966 in 1967.

O z n a č b a p r o b l e m a

V sleherni podeželski pokrajini Slovenije se zlasti zadnje desetletje intenzivno rušijo posamezni elementi stare agrarne strukture in nastajajo nove oblike, ki bolj ustrezajo splošnemu družbeno ekonomskemu razvoju. Splošni družbeno ekonomski razvoj je tista gonilna sila, ki z uvajanjem vedno naprednejše tehnike, zlasti agrotehnike, neprestano dviga vrednost in storilnost človekovega dela in s tem zahteva neprestano uvajanje racionalnejših oblik, načinov in smeri izrabe zemljišča in usmerjenosti agrarne proizvodnje. Ta proces rušenja starih oblik pa je po posameznih predelih Slovenije dokaj različen. V predelih, kjer so bile izvršene revolucionarne spremembe /nacionalizacija, arondacija, itd/ je ta poseg več ali manj v skladu z novo vrednostjo naravnih razmer. V področjih, kjer prevlada privatna posest, pa proces rušenja stare agrarne strukture zaostaja za splošnim družbeno ekonomskim razvojem, kajti zavest kmečkega prebivalstva se počasneje spreminja kot družbeno ekonomske in tehnične razmere. Med splošnim gospodarskim razvojem in razvojem kmetove miselnosti so vedno večje ali manjše razlike. Te razlike so tem večje, čim hitrejši je splošno družbeno ekonomski razvoj in čim večja je družbena, kulturna in prosvetna zaostalost kmečkega prebivalstva v določenem predelu. Zaradi tega sodobni fiziognomski, gospodarski in valorizacijski procesi naravnih razmer niso vedno odraz racionalnosti in ekonomskih zakonitosti, temveč danih možnosti približevanja tem načelom v konkretnih naravnih in družbenih razmerah. Smer in intenzivnost preobrazbe agrarnega gospodarstva v določenem predelu je odvisna od notranje napetosti, t.j. med obstoječo agrarno strukturo in splošnim vrednotenjem človekovega dela, zato je potrebno naše raziskave usmerjati predvsem v odkrivanje teh nasprotij. Pri odkrivanju teh nasprotij se moramo posluževati več načinov dela. Z analizo splošnih statističnih podatkov lahko odkrijemo splošne povprečne značilnosti razvoja določenega področja in jih lahko primerjamo z razvojem v širšem področju. Toda te ugotovitve nam lahko služijo samo za prikaz povprečnih značilnosti razvoja, v podrobnosti pa so velike razlike, ki so vedno socialno pogojene. Posamezne socialno posestne skupine glede na različno velikost posesti

in glede na različno strukturo družine različno vrednotijo naravne razmere, iz tega pa izhajajo različne težnje in hotenja, ki polagoma dobivajo svoj odraz tudi v drugačni usmerjenosti izrabe zemljišča in v spreminjanju zunanje podobe pokrajine.

Smatram, da je namen sondne raziskave v k.o.Ojstrica v okviru celotne teme "Transformacija agrarnih področij in karta izrabe zemljišča v Jugoslaviji" predvsem v tem, da prikažemo današnjo realno vrednost naravnih razmer za agrarno izrabo tal v goerskih predelih in vrednotenje teh razmer pri posameznih socialnih skupinah ter njihov odraz v zunanjem licu pokrajine. Zaradi tega bom skušal tem elementom posvetiti več pozornosti, medtem ko bom izmed ostalih elementov /historično geografski, kulturno geografski itd/ omenil le tiste, ki še danes bistveno vplivajo na življenje in gospodarjenje človeka v tem predelu gorskega sveta.

O m e j i t e v p o d r o č j a

Kot predmet obravnave sem izbral del jugoslovanske Koroške, ki leži severno od Drave, t.j. južno pobočje Košenjaka. Ta strmi gorski svet omejuje na jugu Drava, na severu in zahodu pa državna meja med Avstrijo in Jugoslavijo, na vzhodu pa stara deželna meja med Koroško in Štajersko. Na tem področju leže katastrske občine Vič, Goriški vrh, Ojstrica, Sv.Duh, Veljka in Kozji vrh. Vse katastrske občine, razen Viča, ki obsega pretežno dolinski svet, segajo od dna doline do najvišjih vrhov Košenjaka /1522 m nm.v./. Številni potoki /Šentlovrenški, Ojstriški, Boštjanski in Veljški/, ki izvirajo tik pod vrhom Košenjaka, so si vrezali globoke grape in s tem močno razčlenili pobočje. Številne grape in vmesni hrbti močno otežkočajo prečne povezave, marsikje pa jo celo onemogočajo. Zaradi tega so se na južnem pobočju Košenjaka jasno izoblikovali trije predeli: Vič in Goriški vrh, Ojstrica in Sv.Duh ter Veljka in Kozji vrh. Podrobne raziskave sem omejil na k.o. Ojstrico, ki je zaradi osrednje lege, izgradnje avtomobilske ceste in bližine Dravograda doživela največ sprememb in je v razvoju nekoliko pred drugimi katastrskimi občinami na področju Košenjaka.

NARAVNO GEOGRAFSKE RAZMERE K.O. OJSTRICE

I. Geološke, reliefne in pedogeografske razmere

Prirodne razmere na Ojstrici so v marsičem značilne za Pohorsko Podravje, to je ozemlje Centralnih Alp v Jugoslaviji. Zato pomagajo spoznanja, ki jih je dalo preučevanje Ojstrice, osvetliti prirodne poteze tudi Pohorksega Podravja kot celote.

V pogledu geoloških, reliefnih in pedogeografskih razmer je mogoče na Ojstrici izdvojiti naslednje enote:

1.) Vrhnji slemenski nivoji dosežejo v Košenjaku (1521 m) svoj sklop. Sam vrh spada po višini k vrhnjim pohorskim nivojem v n.v. 1500-1520 (odn.1940 m), vendar je razvit bolj kot kopa, ki se na vse strani razveji v nižja slemena. Ojstriško sleme, ki se znižuje proti Moriju odn. cerkvi, ima dve ravni stopnji, v n.v. okoli 1420-1430 in 1270-1280 m. Tako na g vrhu Košenjaka kot tudi na obeh imenovanih nižjih stopnjah je ravnega več sveta kot ga je niže vse do dravskih prodnih teras, vendar jih zaradi višine niso izkoristili ne za kmetije ne za kmetijsko izkoriščanje.

Metamorfne skrilavce in peščenjake, ki se javljajo v različnih oblikah na kratke razdalje, pokriva na slemenih neraziskano debela plast periglacialnega grušča. V talnem profilu prehaja navzgor v peščeni in peščeno-ilovnati sloj. Zlasti debel je siv do sivorjav peščani B horizont. Talne profile so razkrile nove ceste in kolovozi. Osvežiti jih je mogoče zlasti v jamah, ki so jih, kot so pokazala naša naknadna razkopavanja, skopali pri izkoriščanju kremenovih žil v času obratovanja glazut na Košenjaku odn. Glashütte. Največji nasipi jalovine se nahajajo v sosednji k.o. Kozjivrh. Vzhodno od Junčkove puše so v n.v. 1250-1270 dva do trije nekaj metrov visoki nasipi z vmesnim jarkom na robu planje z Morijevega jezerom. Ti nasipi so obdržali v kljub starosti sveže oblike. Ker domačini ne pomnijo več tamkajšnjega izkoriščanja kremenca, je bilo treba dognati njihovo poreklo z razkopavanjem.

2.) Pas vrhnjih pobočij. Ojstrica zavzema v glavnem eno samo sleme, ki se od vrha Košenjaka začenja skraja v jugovzhodni, nato pa se nadaljuje v južni smeri. To sleme ima proti zahodu, v dolini Ojstriškega potoka, dokaj nerazčlenjeno pobočje. Na vzhodni strani pa so ga razčlenili potočki z grapami v stranska slemena, Po prirodnih pogojih za kmetijstvo pa je mogoče ta pobočja med n.v. ca 333 m, kolikor ima Drava pri Dravogradu, in vrhom Košenjaka razdeliti v pasove, ki se v smeri proti vzhodu znižujejo.

Pas vrhnjih pobočij sega v povirju Ojstriškega potoka do najvišjih kmetij, prav tako na južni strani, kjer se na spodnji strani pasu zvrstijo kmetije od Srebnika preko Mihela in Korata do Napečnika. Strmine v tem pasu so običajno med 20 in 30°. Očitno je, da je naklon pobočij odvisen od kompaktnosti kamenine. Ta je razvita kot amfibolit, zeleni skrilci, blestniški skrilci in druge kompaktnije metamorfne kamenine. Skalna osnova moli le redko do površja, praviloma tam, kjer je strmina večja od 36°. Tam se javljajo redke skale in pod njim gruščnato, večidel poraščeno melišče (tako so na primer južno od opuščene kmetije Šaukel v takih pečeh strmine do 40°). Položnejše pobočje pokriva sklenjena odeja periglacialnega grušča, ki je ostanek gruščnatega pokrova iz brezgozdne glacialne dobe. Večina tal spada med rankerje odnosno med rjava gozdna tla s plitvim humoznim A horizontom in debelim peščenim B horizontom, ki prehaja navzdol v grušč. Koreninski drevesni splet zarašča najzgornejše talne sloje. Peščena zemlja je zlasti v prisojah brez talne vode, ki se pretaka po skalahni podlagi. Ves pas vrhnjih pobočij je zato brez površinskih vodnih tokov. Na zložnih vrhnjih pobočjih je pod Košenjakom nekaj zamočvirjenih gozdnih tal, ker je vrhnji humozni horizont kisljih tal premalo vodoprepusten. Na nekdanjih opuščeni travnikih je v osojah na zakislih tleh zamočvirjenost še izrazitejša kot v gozdovih, ki imajo podoben značaj kot na podobnih tleh na Pohorju.

Ob spodnjem robu tega pasu, v pasu najvišjih kmetij, je periglacialna odeja tanjša in mestoma prihaja do površja skalna osnova, čeprav strmine ne presegajo 25-30°. Skalna osnova prihaja

do površja praviloma na zametkih slemen, ki so med dvema ulegninama. V dnu ulegnin, e ki se navzdol v nižjem svetu nadaljujejo v dolinice, se zvrsti ob zgornjih kmetijah vrsta izvirov, kjer prihaja na dan voda, ki prenika z večjih višin v periglacialno odejo in se pretaka pod njo. Večino izvirov izkoriščajo kmetije za hišne vodovode. Te kmetije (opuščene: Martin, Šimon, Šavkel, živeče: Pogač, Srebnik ter vrsta kmetij v k.o.Sv.Duh) imajo njive tam, kjer prekriva celotno skalno podlago periglacialni grušč, na napetih zemljiščih sicer pa v ulegninah med dvema slemenoma. Lega v ulegnini daje prednost spiranja prepereline s stranskih slemen proti sredini in tam je preperelina bolj drobnozrnata in debelejša. Na debelo je periglacialna preperelina preplavila zlasti pobočja nad Martinom in Šimonom, ker segajo sklenjene strmine do samega vrha Košenjaka. Potok, ki priteče z vrha Košenjaka med Martinom in Šimonom, je obakraj zdaj travnâškega pasu v n.v. okoli 1150 m odložil nekaj metrov visoke vzdolžne nasipe proda, v katere je nato ponovno poglobil strugo. Nasipi so posledica nekdanjega intenzivnega fluvioperiglacialnega nasipavanja.

3.) Škriljasta cona pomeni v reliefu niz položnih pobočij, ki bi jih bilo mogoče imenovati police ali terase in nivoje, ter slemenske nivoje. Na vrhu ojstriškega slemena se začenja med ojstriško cerkvijo in Lebartom, to je med n.v. 1020 in 860 m, ter se proti vzhodu znižajo (Ledinek ima v tej coni svoje obdelovalne površine do okoli 700 m).

Škriljavi pas bi mogli v smislu klasične erozijske teorije označiti za erozijski nivo, vendar je dal podroben pregled zaključek, da je položnost tem manjša, čim bolj je kamenina drobno skriljava. Ta odvisnost se je mogla ustvariti v glacialnih dobah z intenzivnim preperevanjem. Ker pa preperelina na teh policah običajno ni debelejša kot je periglacialna odeja v pasu najvišjih pobočij, moramo smatrati, da je bil odločujoč dejavnik pri nastajanju strmin denudacija.

Preperelina je v talnini gruščnata, večidel profila pa jo zavzemata pesek in ilovica. Obdelovalne površine imajo na teh zemljiščih mnogo bolj fino zrnata tla, ki so obenem vlažnejša ter mnogo bolj podvržena eroziji. Usadi so tu čest

pojav zlasti na njivah in travnikih.

Obdelovalna zemljišča kmetij zavzemajo planje med dolinami, ki imajo strmejše, gozdnato pobočje. Dosledno vsaka napeta planja ima svojo kmetijo. Vzhodno od središča Ojstrice pri cerkvi so obdelovalna zemljišča najvišjih kmetij strnjena. Kmetije v škriljavi coni pa loči pas gozda od višjih in nižjih sosedov. Gozdovi zaraščajo tudi grape in ločijo kmetije z isto višino.

4.) Pas najnižjih, pretežno amfibolitnih pobočij izkazuje največje strmine. Osnova so bolj kompaktne filitne, amfibolitne in blesteniške kamenine. Kjer so se v višjem skriljavem pasu grape poglobile in skrilavce prerezale, nastopajo v njihovih pobočjih znatno večje strmine kot na vmesnih planjah. V najnižjem pasu pa te strmine s povprečnim naklonom $24 - 32^{\circ}$ povsem prevladajo. Plečata mesta zamenjajo ozki hrbti, med katerimi so globoke ozke doline. Zaradi nizkih višin in ker je lahko ves denudacijski grušč odnesla Drava, je periglacialne odeje malo. Tla so izrazito skeletna, navadno rjava gozdna tla do rankerja, kar daje v celoti slabe rastične pogoje. Skeletna so zlasti nekatera zemljišča ob cesti Hribernik-Zajnsnik, kjer znaša naklon do 43° . Kar jih je nad 38° in so torej strmejša od posipnega kota grušča, so brez gruščnate odeje. Kmetije so si tu izbrale le najboljše lege. To so pretežno pobočne lege tam, kjer je skalna osnova bolj glinena. Tam so tla debelejša in mokrotnejša. Slednje povzročata mestopma zemeljske plazove (n.pr. Hribernik).

K nadpovprečnim strminam tega pasu, ki je v n.v. med okoli 900 in 350 m, je pripomogla verjetno tudi mlada erozija reke Drave. Osrednje sleme Ojstricš, ki ima v n.v. med 960 in 900 m okoli 800 m dolgi ravni slemenski nivo, je zato ob Dravski dolini premočrtno in posebno strmo.

5.) Na dravske prodne terase sega k.o. Ojstrica v večji širini samo pri Robinhofu. Tu se obakraj Ojstriškega potoka med dravski, v dokajšnji meri karbonatni prod, mešajo silikatni ojstriški prodni nanosi. Vzhodneje je dravski prod čistejši. Vendar je svet na prodnih dravskih terasah za ojstriške razmere tuj.

Navedeni pasovi na Ojstrici se javljajo vzhodno nekako do Pernič in Vrat.

Po poizvedovanju med kmeti tla glede rodovitnosti niso bistveno različna. V celoti so izrazito kislá. Manjka jim karbonatov, kar je videti tudi iz podatka, da ima Ojstriški potok pred Robinhofom /ob srednji vodi 20. avgusta 1966/ po naših meritvah le 1,6 karbonatne in 1,8 nemških trdnostnih stopinj /ali okoli 32 mg/l/ mineralnih soli. Količina letnih padavin sicer ni izpričana z meritvami na postajah, dosega pa domnevno med 1000 in 1600 mm. Viški so poleti ali jeseni. Ker zavzema Ojstrica vogelni položaj in je ovira za vzhodne in jugovzhodne ter zahodne vetrove, prinašajo razmeroma precej padavin poletne nevihte. Vkljub nepreveliki množini v vegetacijski dobi pa so tla vendarle močno podzolirana, točneje rečeno sprana koloidnih, za uspevanje rastja potrebnih snovi, predvsem zato, ker so horizonti B večidel peščeni in vodoprepustni, zakaj večina metamorfnih kamenin hitreje razpada v peščena zrna, počasneje pa v koloide zaradi slabotnega kemičnega preperevanja živcev. V okviru nebstveno različne petrografske strukture je nagnjenost poleg nadmorske višine pglavitni pedogeografski dejavnik. Zato moremo tudi kakovost tal razdeliti na enake pasove kot prej relief.

Na vrhnih slemenih prevladujejo opodzoljena humozna rjava tla, ki prehajajo zlasti vzhodno pod vrhom Košenjaka na nekdanjih pašnikih v organogena močvirna tla.

V pasu vrhnjih pobočij prevladuje ranker, v skriljavem pasu pa podzolni ranker. Na nižjih, pretežno amfibolitnih, blestniških in filitnih pobočjih prevladujejo rjava kamnitna erodirana tla. Na dravskih prodnih terasah se javlja rjava ilovnata tla na prodnih terasah, ki imajo slične lastnosti kot drugod na savskem in dravskem prodnem zasipu.

II. Razmestitev obdelovalne zemlje in vpliv podnebja

Ena od pglavitnih nalog fizično geografskega raziskovanja je bila pojasnitev, zakaj so si kmetije izbrale določena zemljišča za nastanitev in obdelavo. Že prvi ogled kraja je

zastavil dvom v splošno priznano mišljenje, da so si kmetije poiskale strmine zato, ker ravnega sveta nimajo na razpolago. Proti temu naziranju govorijo naslednja dejstva.

Nad središčem Ojstrice je v ovršju slemena v n.v. 1270-1290 m dokaj ravno, en km dolgo sleme, ki je prepuščeno gozdu, medtem ko se 100 - 200 m niže zvrstijo najvišje kmetije v strminah med 17 in 30°. Poleg kakovosti tal prihaja do v poštev za razlago tej paradoksnosti tudi klima. Obdelovalna zemlja najvišjih kmetij sega vzhodno od središča Ojstrice dokaj enakomerno do 1050 - 1100 m, v povirju Ojstriškega potoka pa do okoli 1200 m, kar bi kazalo, da segajo do višine uspevanja žit. Primeri, da je najvišjih kmetijam jesenski sneg zametel žito na njivi, to hipotezo podpirajo. Toda podoben primer gozdnatega ravnega in obdelanega strmejšega sveta najdemo pod Lebartom, kjer se začenja raven slemenski nivo v n.v. 850 m. Tam je okoli lesenega znamenja več ha ravne zemlje prepuščene gozdu. Od zahodne strani segajo do vrhnjega ravnega sveta Komovtove njive. Toda kar jih je v najvišjem ~~pa~~ ravnem pasu, imajo širok opuščen rob. Opustitev gre le deloma na račun mrtvice, ki je prišla na površje. Toda na znatnem delu opuščenega gornjega roba tla niso plitvejša kot na nižjem bregu, kjer znaša povprečni naklon polja 20°. Opažanje, da na tem gornjem revnejšem svetu preostale njivske kulture slabše uspevajo kot na strmejšem bregu, govori za to, da je rodnost tal na ravnem v teh višinah še občutno nižja kot v strmini. Manjša ~~prod~~ rodnost prihaja od večje zakiselosti, ki jo odražajo travne vrste. Očitno je tedaj, da v nadmorskih višinah nad 700-800 m na kisljih kameninah, kakršne so na Ojstrici in drugod na Pohorskem Podravju, ravna zemljišča niso več primerna za pridobivanje tradicionalne kmetijske prehrane.

Ob tej konstataciji se zastavlja vprašanje, ali niso morda ~~pa~~ položnejša višja zemljišča, ki jih je prvotna kmetijska poselitev pustila ob strani, zaradi lažjega obdelovanja primernejša za pridobivanje sena, odnosno, ali pri morebitni prebiri zemljišč ne bi kazalo opustiti prestrme lege in jih nadomestiti z ravnejšimi, primernejšimi za edino perspek-

tivno panogo - živinorejo. Drugo vprašanje, ki se ob tem zastavlja, je, ali ne bi kazalo skoncentrirati preostalo kmetijsko obdelovanje v nižjem pasu z ugodnejšimi klimatskimi pogoji.

Glede zadnje hipoteze je treba upoštevati že omenjeno conalnost, ki se kaže tudi v naslednji tabeli.

Pas	Ime kmetije	Nadm.v. doma v m	Srednja n.v. polja	Ekspozicija polja	Povprečni naklon polja v °
II	Šimun	1150	1150	SW	28
	Srebrik	1050	1015	S	14
	Martin	1050	1120	S	17
	Pogač	1030	1000	W	28
	Šavkel	1200	1160	SW	30
III	Mežnar	990	970	W	17
	Mori	970	905	SE	17
	Šurlej ^k	850	910	SSE	20
	Juvan	845	855	SE	20
	Lebart	880	880	S	10
IV	Ladinek	740	695	S	12
	Fajdl	680	680	SE	26
	Zajznik	790	745	SE	22
	Komovt	815	810	WSW	20
	Griben	650	640	SE	22
	Zajznikova koča	650	600	SE	22
	Hunc	730	685	SE	22
	Rebernik	650	640	S	20
	Bric	680	620	W	19
Hribernik	650	520	W	20	
V	Robinhof	400	385	SSE	4

Povprečni naklon: pri prvi skupini, ki ima nadmorske višine nad 1000 m, je 23°, pri drugi skupini, ki je med 800 in 1000 m, je 17°, pri tretji, ki sega navzdol do dna Dravske doline, zna-

ša ± 21°. V prvi skupini se javljajo kmetije samo na južnih in jugozahodnih legah, v drugi se pridružuje tem legam tudi jugovzhodna in jugozahodna lega, pri tretji enako, kmetija Hribernik pa ima kot edina del njiv tudi v severnih legi, saj ima polje le še 545 m srednje n.v. Vzhodno od ojstriške cerkve imajo najvišje kmetije južno lego, v povirju Ojstrice pa tudi SW in tam segajo celo višje, ne da bi pri tem bistveno podaljšale vegetacijski ritem v jeseni. Amfiteatralna oblika vse doline očitno povzroča višje temperature, kar si je mogoče razlagati predvsem z zavetno lego na koncu proti jugu usmerjene doline, in pa z odbojnim žarčenjem od nasprotnih pobočij. Tudi v ulegninah na južnih pobočjih se kaže ugodnejša mikroklima v prehitevanju vegetiranja za vegetacijo na obeh robnih slemencih.

DRUŽBENO GEOGRAFSKI RAZVOJ

Razvoj zemljiških kategorij in posestnih razmer

Lega in razporeditev kmetij v k.o. Ojstrica, zlasti pa lega in razporeditev kmetijskih in gozdnih površin /karta 1/ nam potrjujeta tezo, ki jo je pri pregledu naravnih razmer navedel prof. Gams, da sta pri prvotni poselitvi, v času motičnega poljedelstva izmed naravnih činiteljev imela vodilno - vlogo mikroklima in talne razmere. V večjih nadmorskih višinah so poljščine dozorele samo v strmih, prisojnih legah, kjer je večja insolacija. Zaradi tega so v tem času pritegnili v obdelavo tem bolj strma zemljišča, čim večja je bila nadmorska višina in čim bolj senčna je lega. Medtem ko so manj nagnjena področja namenjena gozdovom in pašnikom. Kmetijska izraba teh zemljišč je bila vezana na določeno poljedelsko tehniko - motično poljedelstvo. Že uvedba rala je izločila iz obdelovanja vrsto njiv, ali pa celotne kmetije /Rebernik ter delno Martin, Bric in Šavkelj/, ki jih zaradi velikih strmin ni bilo več možno obdelovati s vprežno živino. O tem, kakšne so bile družbeno gospodarske razmere v prejšnjem stoletju, si težko ustvarimo celostno podobo. Franciskejski kataster za to področje se nahaja nekje v Avstriji in je zaradi tega težje dostopen. Deloma si lahko pomagamo s podatki iz leta 1890 ter s številnimi materialnimi dokazi /orne terase, temelji hiš v gozdovih, uničena prirodna vegetacija in prevlada monokulturnih gozdov/, na osnovi katerih lahko zaključimo, da je bilo to področje v preteklosti zelo gosto poseljeno.

Razvoj zemljiških kategorij v k.o. Ojstrici /v ha/:

Leto	Njive in vrtovi	Pašniki in planine	Travniki in sadovnjaki	Gozdovi	Ostalo	Skupaj
1890	96	98	41	407	4	646
1966	73	54	40	467	12	646
Razlika v ha:	-23	-44	-1	+60	+8	
v %	-25	-43,5	-2,4	+14	+200	

Navedeni katastrski podatki nam dokazujejo, da se področja naglo pogozdujejo. V obravnavanem času je 29% kmetijskih površin prerasel gozd. Na splošno gozd najprej prerašča strme pašnike, katere polagoma nadomeščajo nekdanji travniki, travniki pa nastajajo na nekdanjih njivah. Ti katastrski podatki ne ustrezajo dejanskim razmeram. Velik del zemljišč, ki jih kataster prikazuje kot pašnike, je že prerasel mlaj, travniki pa so spremenjeni v pašnike. Od njivskih površin, ki jih prikazuje kataster za leto 1966, je bilo vključenih v obdelovanje še 71%. Te ugotovitve v pa veljajo samo na splošno, v podrobnosti pa so velike razlike, ki so razvojno in socialno utemeljene, o čemer pa bomo govorili v naslednjih poglavjih.

Razvoj posestnih razmer

Velikost posesti

Leto	o,3,3,1-5,5,1-10,10,1-20,20,1-30,30,1-40,40,1-60, nad 60	ha	ha	ha	ha	ha	ha	ha	Skup. 60 ha
samostojna posestva:									
1890	5	2	1	3	7	-	1	-	19
Število in velikost posestev v nekmečki lasti:									
	-	-	-	3	4	-	3	-	10
1966	12	9	1	3	6	1	2		34

Razvoj posestnih razmer v k.o.Ojstrici je tipičen odraz vedno večje krize agrarnega gospodarstva v gorskih predelih zaradi spreminjanja vrednosti naravnih razmer za agrarno izrabo tal. V drugi polovici preteklega stoletja, ko so po velikih kmetijah posegale posamezne fevdalne družine, hoteč si ustvariti velike arondirane gozdne površine, so Hirschlerji kupili 10 kmetij, s skupno površino 279 ha ali 43% celotne površine k.o. V nekmečko posest so prešle predvsem kmetije ob zgornji meji poselitve /Šimun, Martin in Šavkel/ ter tiste kmetije, ki so z uvajanjem ornega poljedelstva prihajale v krizo /Bric, Rebernik, Grm, Rapnik/. Razvoj propadlih kmetaj je šel v smeri pogozdovanja. Veleposestniki so težili za tem, da

pašnik, planine in del travnikov pogozde, del obdelovalne zemlje in stanovanjska poslopja pa obdrže za stanovanja delavcev in drugih najemnikov. Z zmago ljudske revolucije in izvedbo agrarne reforme so se temeljito spremenile socialno posestne razmere na kmetijah, ki so bile v nekmečki lasti. Kmetijske površine so v večini primerov postale last agrarnih interesentov, gozdovi z manjšimi vmesnimi enklavami kmetijskih površin pa last socialističnega sektorja /skupno 274 ha ali 42% celotne površine k.o./. Po spremembi lastništva nad temi zemljišči lahko pri izrabi zemljišča ločimo dve fazi:

V prvem desetletju po osvoboditvi, ko je pri izdelavi in spravilu lesa prevladovalo še ročno delo, so nekdanje veleposestniške koče in ostanki kmetij bili močno obljudeni. V njih so stanovali nekdanji gozdni delavci in najemniki, ki so postali lastniki zemljišč. V tej fazi družbeno ekonomskega razvoja se je z izvedbo agrarne reforme položaj nekdanjih najemnikov bistveno izboljšal. Kmetijske površine so bile dobro obdelane, marsikje pa se je celo gozd moral umakniti pašnikom in travnikom.

Zadnje desetletje pa so nastale bistvene spremembe. Nagli razvoj industrije na Ravnah na Koroškem z naglo rastočimi potrebami po delovni sili je povzročil močno odseljevanje mladine. Vzporedno s tem se pri gozdnem delu vedno bolj uveljavlja mehanizacija, nova kamionska cesta pa je odvzela zaslužek številnim voznikom. Vse to je povzročilo naglo manjšanje števila gozdnih delavcev, koče in ostanki nekdanjih kmetij so se spraznile in začele propadati /Šimon, Martin, Morijeva žaga, Očkova žaga, itd/, zemljišča pa so prepuščena naravnemu pogozdovanju. Preostali gozdni delavci so se preselili v Dravograd ali pa v novozgrajene logarnice, kjer imajo ugodnejše pogoje za življenje.

Primerjava posestnih razmer leta 1890 in 1966 nam kaže močan porast števila manjših kmetij /200%/, medtem ko je pri kmetijah nad 5 ha le malo sprememb.

Razvoj prometnih sredstev in poti. Kot smo že uvođoma omenili,

je za celo področje značilna šibka medsebojna povezava in zelo težka dostopnost iz lokalnega središča Dravograda. Ojstrico so povezovale z Dravogradom tri vozne poti, od teh je ena potekala po Boštjanskem grabu, ostali dve pa po slemenih, ki se spuščajo z vrha Košenjaka proti Dravogradu. Od teh glavnih poti so imel kmetje zgrajene svoje priključke. Razvoj tega "prometnega omrežja" je odraz gospodarsko tehničnega razvoja teh gorskih predelov. Po kateri koli poti se vzpenjamo na Ojstrico povsod najdemo ob straneh vrsto starih opuščeni poti. Poti so gradili in opuščali v tesni povezavi z razvojem gospodarstva in "gorskih prometnih sredstev". Do zadnjih desetletij preteklega stoletja, ko je bil les v teh oddaljenih predelih še brez prave vrednosti in je na kmetijah še prevladala avtarkičnost, je kmet prodajal samo živino in živinorejske proizvode, kupoval pa le sol, sladkor in nekatere druge najnujnejše potrebščine, je bila Ojstrica povezana z Dravogradom s skromnimi stezami, ki so omogočile pregon živine. Za notranji promet na kmetiji, spravilo kmetijskih pridelkov, dovoz stelje in vožnjo gnoja so prevladovala vozila na dve kolesi, t. im. "gare", za vožnjo sena in snopov, ter "podel" za prevoz drv in hlodov. Za dovoz stelje in gnoja v smeri strmca so uporabljali "žlofe". Z naraščanjem vrednosti lesa se začne spreminjati tudi prometno omrežje. Kmet je postajal bolj navezan na trg, zato so gradili poti, ki so omogočale spravilo lesa in dovoz prehrane. Poti so bile strme in v slabem stanju, večkrat bolj sled kot pot. V prvih desetletjih tega stoletja, ko so kmetje gozdove najbolj brezobzirno izkoriščali, dožive tudi prometna sredstva in poti precejšnje spremembe. Polagoma so začeli opuščati strme in kratke poti ter začeli graditi nekoliko zložnejše in daljše. Namesto gar se vedno bolj uveljavlja lahek voz, podel, za prevoz lesa pa polagoma dobiva zadnji podstavek z malimi kolesi /terc/. Največje spremembe je prinesla avtomobilska cesta, zgrajena leta 1963, ki se odražajo v uveljavljanju motornih vozil pri dnevni delovni migraciji /moped, motor in avtomobil/, modernizaciji kmečkih domov, opuščanju konjereje in povečanju števila volov ter v boljšem izkoriščanju manj vrednega lesa. Več kot 80% kmetij na Ojstrici

je dostopna s kamioni in osebnimi avtomobili, pri ostalih pa lahko zasledimo že vse faze razvoja gorskega prometnega omrežja in prometnih sredstev.

Razvoj kmečkih domov. Zaradi težke dostopnosti in pomanjkanja primerne gradbenega materiala so na Ojstrici prevladovala lesene hiše. Hiše zidane iz kamna se pojavljajo samo v bližini pasu paleozojskih apnencev. V osnovi imajo vse hiše enak tloris. V sredini je veža in na vsako stran pa po ena večja soba, ponekod še majhna kamra. Velikost hiše, gospodarskih poslopij in ostalih zgradb pa je odvisna od velikosti posestva. Največje kmetije so imele glavno hišo, hišo za preužitkarje, glavni hlev, hlev za ovce, kaščo in mlin. Poslopja so bila dosledno krita s slamo, pozneje pa s škodljami. Z naraščanjem vrednosti lesa in s tem povezanim pogozdovanjem ter krčenjem kmetijskih površin so kmetje začeli opuščati posebne hleve za ovce in konje ter koče za najemnike in preužitkarje. Marsikje pa so tudi glavno kmečko hišo in gospodarsko poslopje močno zmanjšali in preuredili. Zlasti v zadnjih letih se kmečki dom močno spreminja, posebno pri večjih posestnikih. Uvedba elektrike je odpravila črne kuhinje in omogočila modernizacijo gospodinjstva. Pri gradnji se uveljavlja nov material, slamo in škodlje na strehah izpodriva salonit, les in kamen pa opeka in beton. To velja predvsem za večje kmetije, domovi kočarjev in agrarnih interesentov so zastareli ter v zelo slabem stanju in so potrebni večjih popravil.

Razvoj splošne usmerjenosti izrabe zemljišča. Vse do konca prve svetovne vojne so kmetje na Ojstrici gojili zelo raznovrstne kulture in skušali doma pridelati čim več različnih pridelkov. Razmerje med posameznimi poljščinami je bilo v preteklosti dokaj ustaljeno, ker je bilo število ljudi na kmetiji v razmerju z velikostjo posestva. Le pri kočarjih je bilo manj žitaric in več intenzivnih kultur. Glede na podnebne razmere sta edino sadje in koruza omejeni na nižje, prisojne predele, medtem ko so ostale kulture uspevale tudi v višjih predelih.

Na osnovi kartiranja izrabe zemljišč v letu 1966 /karta 2/, anketiranja in lastnih spoznanj kot domačina s tega

področja, sem skušal prikazati razmerje med posameznimi kulturami in splošno usmerjenost izrabe zemljišča v času pred prvo svetovno vojno in danes.

Povprečno zavzemajo posamezne kulture naslednji delež obdelanih njiv:

Polj.kulture	Pred prvo svetovno vojno	leta 1966
Rž	35%	55%
pšenica	15%	5%
ječmen	5%	0,5%
oves	20%	15%
grah, proso, bar	7%	-
krompir	10%	15%
mak, riček, lan, oljna repica	5%	0,1%
bob, korenje, zelje, itd	3%	2%
detelje		8%

Usmeritev izrabe zemljišča izražena po poljski metodi:

Pred I. svetovno vojno: $E_{4/2}^{sc} / 1^{as} + I_{1/2}^{st}$

1966: $E_{3/4}^{sc} + I_{1/3}^{st} + S_{1/2}^{tp}$

Spremembe v usmerjenosti izrabe zemljišča so nastajale vzporedno z družbeno ekonomskim razvojem gorskih področij v zadnjih desetletjih. Pri tem pa glede na intenzivnost in kakovost sprememb lahko ločimo dvoje obdobji:

a/ V času med obema vojnoma in prvo desetletje po osvoboditvi je preusmerjanje izrabe zemljišča pri večini kmetij dokaj enakomerno in enotno. Vse kmetije manjšajo delež intenzivnih kultur, nekatere kulture, kot so lan, riček, mak, in oljna repica, pa sejejo samo vsako drugo ali tretje leto. Po osvoboditvi se je začela nagla industrializacija bližnjih dolinskih središč, ki je pritegnila zelo veliko ljudi tudi iz tega predela. Izredno naglo manjšanje števila kmečkega prebivalstva, administrativne cene ter zaprtost našega gospodarstva povzročijo, da se kmetije z notranjim prilaganjem /opuščanje manj primernih njivskih površin, ozelenjevanje in ekstenzifikacija/ kljub uporabi stare primitivne tehnike vsaj deloma prilagajajo splošnemu družbeno ekonomskemu razvoju.

b/ V zadnjem desetletju pa je dosežena tista stopnja družbeno ekonomskega razvoja, ki povzroča velike kakovostne spremembe v izrabi zemljišča. Naglo manjšanje števila prebivalstva v prejšnjem obdobju je povzročilo, da so postale vse kmetije po številu prebivalstva dokaj izenačene, povsod so navezani samo na delovno silo svoje ožje družine. To dejstvo je povzročilo, da je postala izraba zemljišča odvisna predvsem od velikosti posesti in strukture družine.

S Splošen pregled izrabe zemljišča /primerjaj karte 2,3/ nam kaže, da še vedno močno prevladujejo žitarice, ki zavzemajo ca 75% obdelanih njiv, med njimi je na prvem mestu rž. Do 18% njiv je posejanih z intenzivnimi kulturami, med katerimi je največ krompirja. Ostali del pa zavzemajo strukturne kulture z deteljo v ospredju.

Navedeni splošen pregled usmerjenosti izrabe zemljišča pa zaradi prikaza povprečnih vrednosti zabriše notranjo diferenciacijo in s tem izvire sodobnih procesov, ki so socialno-ekonomsko pogojeni. Karta izrabe zemljišča /karta 4/ izdelana po socialno geografski metodi nam prikazuje vse kulture, ki so jih leta 1966 gojili v k.o. Ojstrici. Ker imajo na Ojstrici vsa posestva zemljišče v celku, nam karta istočasno prikazuje uveljavljanje posameznih kultur po velikostnih skupinah. Prikaz kultur po posestnih skupinah in strukturi družine /primerjaj karto 4 in 5/ nam omogoča ugotoviti določene zakonitosti. Čim manjše je kmetijsko gospodarstvo in čim večja je družina, tem večja je intenzivnost izrabe zemljišča in polikulturalna usmerjenost. Ta zakonitost nam dokazuje, da avtarkičnost in polikulturalna usmerjenost izrabe zemljišča nista odraz samo napredne ali konservativne miselnosti, temveč odraz eksistenčnih nujnosti. Njivske površine pri nobeni kmetiji ne presegajo zemljišč /t.j.zemljišč, ki so nujno potrebna za pridelovanje kultur za domače potrebe/, zato kmetje ne pridelajo zadosti hrane za domače potrebe. Ta primanjkljaj poljedelskih pridelkov pa je močno odvisen od velikosti posestva in družine. Zaradi tega so manjši kmetje s številnejšo družino prisiljeni

obdelovati manj primerna zemljišča /gojiti več intenzivnih kultur in vlagati več dela, da prežive družino. Manjša posest in s tem manjši dohodki od gozdov in živinoreje, ki v večini primerov ne zadoščajo za davek, obleko in druge najnujnejše potrebščine, silijo kmeta, da čim več raznovrstnih pridelkov pridelata doma in tako vsaj deloma krije svoje potrebe. Velje kmetije so se naslonile na gozd in živinorejo ter vedno bolj opuščajo poljedelstvo /npr. Mori, Lebart, itd/. Z uvajanjem lahke mehanizacije in ekstenzifikacije izrabe zemljišča se deloma storilnost večjih kmetov naglo veča, kar še bolj pogloblja že itak velike socialne razlike.

Razvoj živinoreje Številni materialni viri /velika gospodarska poslopja in številni hlevi, uničena naravna vegetacija in prevlada monokulturnih gozdov/ nam dokazujejo, da je bila živinoreja v preteklosti zelo pomembna gospodarska panoga. Močno skrčeni gozdovi, zlasti pa obširni pašniki na Košenjaku so omogočili gojitev veliko ovc in goveje živine, zlasti kmetom ob zgornji meji naselitve. Z naraščanjem vrednosti lesa in s tem povezanim propadom številnih kmetij so se pašniki močno skrčili. Grofje Hirschlerji so ob koncu preteklega stoletja prepovedali pašo v svojih gozdovih, pa tudi posamezni kmetje so polagoma spreminjali svoj odnos do gozda in ga prepuščali naravnemu zaraščanju. Dvajsetletno načrtno gospodarjenje v gozdovih po osvoboditvi je povzročilo strnjeno zrast gozdnih sestojev in s tem dokončno onemogočilo pašo v gozdovih. Vzporedno s krčenjem pašnikov in spreminjanjem funkcije gozdov se je manjšalo tudi število živine. Izmed vseh vrst živine se je najbolj zmanjšalo število drobnice in to deloma zaradi že v navedenih razlogov, deloma pa zaradi krčenja površin za pridobivanja zimske krme. Ovčjo zimsko krmo, imenovano "drmo", so kmetje pridobivali na posebnih travnikih, "drmešnikih". Drmešniki so bili običajno zelo strmi, porasli deloma z grmovjem in deloma s travo. Z manjšanjem števila prebivalstva so drmešnike zaradi težje obdelave in spravila drme najprej prepustili naravnemu pogozdovanju.

Živinoreja na Ojstrici je ekstenzivna. Glede na skromno bazo, ki jo dajejo nenegovani travniki in pašniki, rede preveliko

število živine /70 GNŽ na 100 ha (prim.karto šte.v.3)/. Poleti se živina preživlja na skromnih pašnikih, pozimi pa jo krmijo z mešanico slame in sena /50:50/. Povprečen letni prirast živine je skromen in znaša 150 kg. Usmerjenost pri govedoreji se spreminja z oddaljenostjo od Dravograda. V nižjih predelih prevlada mlečna, v višjih predelih pa mesna smer. Razen teh splošnih značilnosti so opazne precejšnje razlike glede na socialno posestno strukturo. Na večjih kmetijah je delovna živina konj, na srednjih vol, na manjših pa krava. Po izgradnji avtomobilske ceste pa so opazne bistvene spremembe. Kmetje so ugotovili, da je bolj ekonomično, če konje prodajo ter obdelujejo zemljo z voli, prevoz lesa pa prepuste kamionom. Zaradi tega se število konj naglo manjša, narašča pa število mesne živine. Ostale vrste živine /svinje, perutnina/ so malo pomembne in namenjene samo domačim potrebam.

Razvoj kmetijske tehnike v k.o. Ojstrici Po pripovedovanju domačinov je vse do osemdesetih let preteklega stoletja pri obdelovanju zemlje prevladovalo ralo. Uvedba pluga je izločila iz obdelovanja vrsto njiv, ki zaradi nagiba ali talnih razmer niso bile primerne za pluzno obdelavo. Zaradi tega se plug uveljavlja najprej pri večjih kmetijah, ki so lahko opustile neprimerne njive, medtem ko manjši kmetje in kočarji tega niso mogli, zato se pri marsikaterem malem kmetu ali kočarju obdržalo tja do tridesetih let tega stoletja. Z opuščanjem rala je povezan propad tudi vrste koč in kmetij /npr.Rebernik, Šavkel, deloma Bric/. V ~~až~~ času med obema vojnama dokoščno prevlada plug, ki ga je posedovala vsaka kmetija. V tem času se naglo uveljavljajo mlatilnice na ročni in na vodni pogon ali pa na pogon z vprežno živino /gepelj/. Leta 1939 je imelo na Ojstrici 85% kmetov /v velikosti nad 5 ha/ svoje mlatilnice, ostali kmetje, zlasti pa kočarji,^{so}si mlatilnice sposojali ali pa mlatili s cepmi. Po osvoboditvi se začne uveljavljati bencinski motor, katerega pa kmalu, leta 1955/56, izpodrine elektromotor.

Aprila 1967 so na Ojstrici posamezne posestne skupine posedovale naslednjo kmetijsko mehanizacijo in gospodinjske stroje ter motorna vozila:

Skupno štev. posestn. v posamezni skupini	Velikost posesti v ha						
	0-3	3,1-5	5,1-10	10,1-20	20,1-30	30,1-40	40,1-60
Kmetijska mehanizacija:							
elektr. motor	3	4	1	2	6	1	2
mlatilnica	3	5	1	3	6	1	2
motorna žaga za delo v gozdu	-	-	-	1	3	1	2
motorna kosilnica	-	-	-	1	3	1	2
elektr. mlin	-	-	-	-	1	1	1
elektr. žaga za razrez hlodov	-	-	-	-	1	1	1
Gospodinjski stroji:							
pralni stroj	-	1	-	-	1	1	1
hladilnik	4	1	-	-	1	1	1
Prometna sredstva:							
osebni avtomobil:	-	-	-	-	-	-	1
motorno kolo	-	1	1	1	-	1	-
moped	4	3	-	1	2	-	1

Statistični pregled mehanizacije po socialno posestnih skupinah nam potrjuje ugotovitve o socialni pogojenosti usmerjenosti izrabe zemljišča, o kateri smo govorili v prejšnjem poglavju.

Ob zaključku poglavja lahko ugotovimo, da je razvoj kmetijske tehnike tesno povezan s socialno ekonomskimi razmerami in z razvojem vrednotenja naravnih razmer pri posameznih socialno posestnih skupinah.

Razvoj drobne samooskrbne domače obrti. Po pripovedovanju domačinov in na osnovi številnih materialnih ostankov vemo, da je imela drobna samooskrbna obrt v preteklosti velik pomen. Glede na namen uporabe ločimo dve vrsti domače obrti: izdelovanje orodja in oblačil.

Vse poljedelsko orodje, bodisi iz železa ali lesa so si kmetje izdelali sami. Zaradi tega so imele vse večje kmetije posebne kovačnice /ob koncu prve svetovne vojne je bilo na Ojstrici skupno 8 kovačnic/, ali pa delavnice za obdelavo lesa. Zelo pomembna domača samooskrbna obrt je bila predelava lanu in volne. Naprave za predelavo lanu, kot so sušilnice za lan ali "frnjače" trlice, grebeni, kolovrati in motovila je imela sleher na kmetija. Tkalne stole je ob koncu preteklega stoletja imela vsaka večja kmetija, pozneje pa je njihovo število naglo nazadovalo, tako da jih je med obema vojnoma bilo na Ojstrici samo še pet. Iz lanu in volne so izdelovali tri vrste tkanin. Laneno platno je bilo namenjeno za osebno in posteljno perilo. Iz mešanice lanu in volne so izdelovali "rasevino", ki je bila namenjena za delovne obleke in odeje. Iz čiste volne so tkali debelo tkanino "loden", ki so ga uporabljali za nedeljske obleke. Obleke, izdelane iz domačega blaga, so absolutno prevladovale vse do tridesetih let tega stoletja, nakar jih naglo začnejo izpodrivati industrijske tkanine. Danes le tu in tam še najdemo kmeta oblečenega v rasevino ali loden, medtem ko laneno platno še pogosto uporabljajo za posteljno perilo.

Zelo razširjena domača samooskrbna obrt, ki se je še danes ohranila, je izdelovanje obutve "cokelj". Coklje, izdelane iz lesa in usnja, so še vedno pregladujoča obutev kmečkega prebivalstva pri delu na kmetiji.

Razvoj prebivalstva

Razvoj števila prebivalstva v k.o.Ojstrici:

leto:	1869	1880	1900	1921	1931	1953	1967
-------	------	------	------	------	------	------	------

137

Število prebivalstva je nazadovalo vzporedno s spreminjanjem realne vrednosti naravnih razmer, večanjem vrednosti človekovega dela in uvajanjem naprednejše poljedelske in gozdarske tehnike.

DANAŠNJA SOCIALNO EKONOMSKA PODOBA k.o.OJSTRICE

Struktura prebivalstva: Današnja struktura prebivalstva se je izoblikovala pod močnim vplivom posameznih dejavnikov agrarne strukture in družbeno ekonomskega in tehničnega razvoja zadnjih desetletij ter nam kaže naslednje značilnosti:

Starostna in poklicna struktura prebivalstva v k.o. Ojstrici /15.6.1967/:

Štev. druž.	Štev. Gospod.	Starostne skupine															skupno		
		0 - 14 let			14 - 20 let			20 - 40 let			40 - 60 let			nad 60 let			Moški	Ženske	Sk.
		m	ž	sk	m	ž	sk	M	ž	Sk	M	ž	sk	m	ž	sk			
Čiste kmečke družine:																			
20	20	1	5	6	11	7	18	10	8	18	8	8	18	14	15	29	44	43	87
Gozdarsko kmečke družine:																			
5	5	5	8	13	1	1	2	3	4	7	1	-	1	2	2	4	12	15	27
Delavsko kmečke družine:																			
6	6	2	5	7	-	2	2	5	2	7	-	2	2	2	3	5	9	14	23
Skupno:																			
31	31	8	18	26	12	10	22	18	14	32	9	10	19	18	28	38	65	72	137

Kljub sorazmerno močnemu deležu čistega kmečkega prebivalstva /63%/ nam sama sestava dokazuje, da se bo število kmečkega prebivalstva v bližnji prihodnosti naglo zmanjšalo. Pri čistem kmečkem prebivalstvu je 6,9% ljudi v starostni skupini do 14 let, 59,7% v starostni skupini od 14-60 let in 33,4% prebivalstva v starostni skupini nad 60 let. Pomanjkanje naraščaja in velik delež starih ljudi so osnovne značilnosti sestave prebivalstva, ne samo na Ojstrici, temveč v vseh tistih gorskih predelih Pohorskega Podravja, kjer prevlada drobna posest, ki se je izoblikovala na osnovi meril in vrednot, ki so že davno spremenile svojo vrednost. Tak strojansko-ojstriški tip agrarne

agrarne strukture bo predstavljal največje težave pri smiselnem usmerjanju nadaljnjega razvoja.

Gozdarsko-kmečke in delavsko-kmečke družine kažejo precej drugačno sestavo. V starostni skupini do 14 let je 40%, v starostni skupini od 14-60 let 42% in v starostni skupini nad 60 let 18% prebivalstva. Ti podatki nam kažejo, da prevladujejo mlade delavsko kmečke in gozdarsko-kmečke družine in da se je preseljanje šele začelo. Razlogi za to so v socialno ekonomski diferenciaciji in v tehničnem razvoju.

Prva leta po osvoboditvi, ko so zaradi naglega razvoja industrije in s tem povezanih potreb po delovni sili, lahko nekvalificirani delavci dobili zaposlitev in stanovanje, se je z Ojstrice odselilo veliko število ljudi. Takrat so se spraznile in opustile koče, žage in tudi nekatere kmetije ob zgornji meji naselitve. Pa tudi večje in srednje kmetije so izgubile precej ljudi /zlasti hlapce in dekle in najemnike/ ter vedno bolj postajale navezane na delovno silo svoje ožje družine. V zadnjem desetletju pa je za nekvalificiranega delavca vedno težje dobiti zaposlitev, zlasti tako, kjer bi delovna organizacija nudila tudi stanovanje. Zaradi tega je delovna migracija postala izraziti socialni pojav in se uveljavlja predvsem pri malem in srednjem kmetu ter kočarju. Sinovi večjih kmetov si po zaposlitvi na Ravnah na Koroškem ali v Dravogradu s pomočjo staršev kmalu zgrade svoje hiše in se odselijo od doma. Na tak način je nastala na robu Dravograda vrsta družinskih hiš, ki so si jih zgradili doseljenci iz Ojstrice, t.i. "Ojstriško naselje". Sinovi manjših kmetov in agrarnih interesentov teh možnosti za zgraditev svojega stanovanja trenutno še nimajo, skušajo pa najti kakršno koli rešitev ter se čim prej preseliti v dolino.

Danes sega dnevna migracija do najvišjih kmetij. Delavec z višjih predelov Ojstrice /Mežnar, Srebnik/ porabi za pot do Dravograda v poletnem času eno uro, v zimskem pa tudi dve uri, v obratni smeri pa dokaj več, saj mora premagati več kot 700 m višinske razlike. Izgradnja avtomobilske ceste in nabava mopedov je delavcem vsaj v poletnem času znatno olajšala vsakodnevno pot na delo.

Kulturno prosvetne razmere Kulturno prosvetne razmere so skrajno nezadovoljive. Prebivalci stari nad 14 let imajo naslednjo šolsko izobrazbo: 20% do dva razreda, 14% od dva do 4 razrede, 50% od 4 do 8 razredov osnovne šole in 4% popolno ali nepopolno srednjo šolo /med temi s srednjo šolo sta dva nedomačina - učitelja/, 12% prebivalstva pa je popolnoma brez šole. Vzroki za take razmere so predvsem v oddaljenosti od šole in preobremenjevanju otrok z domačim delom. Otroci od 6 leta naprej pasejo, nekoliko starejši pa v dopoldanskem času, odvisno od menjave pouka v šoli pomagajo pri delu na polju, v hlevu ali pa pri gospodinjstvu. Pa tudi tisti otroci, katerim starši omogočajo redno obiskovanje šole, so močno zapostavljeni v primerjavi z otroki iz doline. Šola je dvorazrednica, poučujejo mlajši učitelji, ki zaradi kombiniranega pouka in pomanjkljive strokovne izobrazbe ne ~~pe~~ morejo posredovati učencem toliko znanja, da bi po končani "osemletki" lahko nadaljevali šolanje. Ta problem skušajo reševati tako, da naj^{bi} učenci višjih razredov nadaljevali šolanje na popolni osemletki v Dravogradu, kar pa je zaradi oddaljenosti, posebno v slabih vremenskih razmerah in v zimskem času, skoraj nemogoče. Zaradi tega je zamisel o obvezni osemletni šoli v teh gorskih predelih ostala le lepa zamisel, otroci pa so še vedno zapostavljeni in nimajo možnosti nadaljevati šolanje in si pridobiti kvalifikacije, zato se po končani šoli zaposlujejo kot nekvalificirani delavci ali pa kot gospodinjske pomočnice.

Posledica te odmaknjenosti in navedenih razmer je, da je večina prebivalstva nepismena ali polpismena, zaverovana v tradicije in misticizem, brez stika s sodobnim kulturnim in političnim življenjem.

Usmerjenost gospodarstva kot odraz socialno posestnih razmer in strukturne kmečke družine. Že v prejšnjih poglavjih smo ugotovili, da je izraba zemljišča postala odvisna predvsem od velikosti posesti in strukture družine. Večje kmetije so z zmanjšanjem števila ljudi in prehodom na delovno silo ožje družine postale družinske kmetije, kar je bilo pri manjših kmetijah že dalje časa pravilo. To je omogočilo začetek preusmerjanja izrabe tal in začetek socialne diferenciacije tudi v tem vidiku. Večje kme-

tije manjšajo število poljedelskih kultur in obseg obdelanih zemljišč in to tem bolj, čim večja je kmetija in čim večji so dohodki od gozdov./Primerjaj karto izrabe zemljišča in karto socialno posestnih razmer v k.o. Ojstrici /. Dohodki od gozdov večjim kmetom omogočajo nabavo lahke mehanizacije za pašno-košni sistem /motorne kosilnice/, relativno velike površine obdelovalnih zemljišč in malo ljudi pa omogočajo prehod k ekstenzivnejšemu pašno košnemu sistemu, ki pa omogoča črduktivnejšo izrabo človekove delovne sile. Take tendence spreminjanja izrabe zemljišča se lahko uveljavljajo samo pri večjih kmetijah /Mori, Lebart, Zajnsnik/, medtem ko mora mali kmet vztrajati pri stari usmeritvi. Manjša velikost posesti /gozdne in kmetijske/ mu onemogoča uvesti kakršne koli bistvene spremembe. Doma mora pridelati čim več hrane, ker nima sredstev /niti možnosti za dodatno zaposlitev/, da bi jo kupil, zato ostaja pri starem, polikulturni usmeritvi. Z uvedbo pašno košnega sistema bi dvignil produktivnost svojega dela, toda za ta sistem bi potreboval večja zemljišča. Navedena dejstva povzročajo, da mali kmetje obdelujejo dokaj strme njive /Pogač, Škurlej/ in seje vrsto kultur, medtem ko večji kmet uvaja pašno košni sistem na zemljiščih /karta šte.2,4/, ki bi nudila možnost za strojno orno poljedelstvo.

Navedeni proces je večjemu kmetu z uvajanjem mehanizacije v gozdno delo in pašno košni sistem omogočil naglo rast produktivnosti in s tem rast življenjske ravni, malega kmeta pa pustil na isti stopnji razvoja, kar pomeni relativno nazadovanje in večanje socialne diferenciacije.

Nekatere elemente za rešitev navedenih socialno ekonomskih problemov bo prinesel sam razvoj v neposredni bodočnosti. Velik delež starega kmečkega prebivalstva in odseljevanje mladine bo povzročilo, da bo marsikatera kmetija ostala prazna, kar bo dalo osnovo za preusmeritev gospodarstva tudi na malih kmetijah. Družbena skupnost pa bo morala čim prej pripraviti določene zakonske osnove, ki bodo pravno omogočile, da bo enaka količina vloženege dela imela tudi enak efekt in enako vrednost.

MOŽNOSTI ZA NADALJNI RAZVOJ V NEPOSREDNI BODOČNOSTI

K.o.Ojstrica spada med tiste predele gorskega sveta, kjer je nadaljnji razvoj izrabe zemljišča pogojen po prevladi enega elementa, t.j. nagiba zemljišča. Večja ali manjša strmina je tisti osnovni kriterij, ki bo odločal o nadaljnji izrabi zemljišča. Čeprav v Sloveniji nimamo dosti lastnih izkušenj o rentabilnosti uporabe lahke mehanizacije v strmih predelih in zaradi tega ne moremo postavljati jasnih kriterijev, lahko na osnovi praktičnih in teoretičnih izsledkov v tujini postavimo vsaj zgornjo mejo. S tem mislimo tisto mejo, ki bo razdelila potencialna kmetijska in gozdarska zemljišča. Številni tuji strokovnjaki /1/ so več ali manj enotni, da se pri nagibu 40-45% /diferenca je odvisna od talne osnove, namočenosti in ekspozicije/ neha možnost trajne pašne, ker živina s svojo težo uniči rušo. Zaradi tega lahko vzamemo to mejo kot absolutno merilo za razdelitev potencialnih kmetijskih in gozdarskih zemljišč. Vmesne meje so relativne, ker so odvisne od trenutnega razvoja agrotehnike in vrednosti kmetijskih pridelkov. V Avstriji in nekaterih drugih alpskih deželah smatrajo, da za orno poljedelstvo niso primerna zemljišča, ki imajo nagib nad 20%. Strojna obdelava takih zemljišč ob sodobni mehanizaciji ekonomsko ni več utemeljena. Razvoj tehnike in vedno večje potrebe po hrani pa bo verjetno menjal kriterije, zato se oslonimo na merila, ki bodo veljala za daljše obdobje.

Preučevanje nagiba kmetijskih zemljišč v k.o. Ojstrici /2/ so pokazala, da je na večini kmetij možna uporaba lahke mehanizacije za pašno-košni sistem, na nekaterih pa tudi mehanizacije za orno poljedelstvo. Obstaja odprto vprašanje, kakšna naj bo velikost posesti, da bo omogočila produktivno izrabo delovnih kapacitet kmečke družine. Ta velikost je funkcija družbeno ekonomskega in tehničnega razvoja in se bo neprestano spreminjala.

Realne možnosti za nadaljnji razvoj gospodarstva na Ojstrici so predvsem v gozdarstvu in živinoreji in le deloma v poljedelstvu. Preusmeritev k intenzivni živinoreji je odvisna od razvoja prebivalstva, socialno-posestne strukture, razvoja tehnike in našega splošnega družbeno ekonomskega razvoja.

O p o m b e :

1. H.Haugwitz: Bergbauerbetriebe im österreichischen Alpenraum. DUL XLII 1944
2. J.Medved: Gorske kmetije v zahodnem delu mariborskega okraja /tipkopis/ Inštitut za geografijo univerze v Ljubljani

Vse ostale podatke sem dobil s pomočjo ankete in Zavoda za izmero zemljišč v Slovenj Gradcu.